

An & quomodo ex metu facta, sint mixta ex voluntario & involuntario?

S. I.

Prima pars quaestio resolvitur.

Quatenus est pars universi, vel prout est ens creatum subditum Deo: nulla autem est repugnantia quod in creatura sint hoc modo diversae & oppositae inclinationes, ut patet in animalibus, quod in quantum est grave descendit, & quatenus habet alas ascendit; qui tamen sunt motus contrarii: similiter in motu progressivo hominis, elevatio pedis est illi violenta, in quantum est corpus grave, & naturalis eidem, ut viventi & animali.

Ad primam confirmationem, nego sequelam Majoris: licet enim quando aqua, ne detur vacuum, ascendit & inclinatio quam habet ad bonum universi, motus ille sit simpliciter naturalis; quia illa inclinatio ad bonum commune est praecipua, & praedominans particulari, est tamen violentus secundum quid, in quantum per gravitatem aqua contra nititur deorsum, & experientia fistulae gravitatis & manuum gravantis nihil aliud convincit. Et potest hoc declarari duplici exemplo jam adducto: Animal enim, vel homo, dum ascendit, & avis dum volat, naturaliter feruntur sursum, & motus ille est simpliciter naturalis, quia est conformis formae & inclinationi praecipuae & praedominanti; & nihilominus gravitas talium corporum semper contra nititur & resistit, tendens deorsum: unde huiusmodi animalia ascendendo & volando lassantur ex contraria repugnantia gravitatis, respectu cuius talis motus est violentus.

Ad secundam confirmationem, nego etiam sequelam majoris: nam ut motus sit naturalis, non requiritur quod subiectum habeat in se principium activum illius (sicut ad hoc ut sit violentus, non est necessarium quod passum resistat active, ut supra ostendimus) sed sufficit principium passivum: unde inclinatio illa universalis quae est in aqua ad ascendendum, nihil aliud est quam potentia obediens passiva, quae naturaliter inest cuilibet enti creato quia tale, ad recipiendum a Deo quicquid absolute non repugnat, ut docet D. Thomas loco supra laudato. Quare ficticia & imaginaria est virtus illa attractiva, quam ponit Vasquez in corpore superiori respectu inferioris, similis virtuti activae quae ferunt a magnete trahitur: nam vel talis virtus tribuitur rebus, solum quando imminet vacuum, & hoc est ridiculum, quia natura rebus providit de omnibus necessariis ad consistentiam universi: vel continuo inest rebus; & sic non solum quando imminet vacuum, traherentur solum corpora gravia, sed semper & continuo sicut magnes semper attrahit ferrum.

Colliges secundo cum D. Thoma hic art. 5. violentiam causare involuntarium simpliciter: quia violentia directe opponitur voluntario, cum violentum sit ab extrinseco, voluntarium vero ab intrinseco. Unde si reluctanti feminam praevallidus aliquis stuprum inferat, nihil est eo quod patitur, ad eam noxae pertinebit, uti Deut. 22. sanctum legitur. Ita Christianas feminas, quae per Gothicas irruptionem, Roma capta, vim a Barbaris perpeffa fuerant, solatur Augustinus lib. 1. de Civit. cap. 16. quod inconcussa ac stabili permanente virtute; quidquid aliud de corpore vel in corpore fecerit, quod sine peccato proprio non valeat extrahi, praeter culpam sit patientis.

Dices: Virgo dum a juvene violatur, renitente eius voluntate, violentiam patitur, etiam si exterius non resistat, vel non resistat quantum potest, & tamen ille actus non est involuntarius, cum in eo casu virgo mortaliter peccet, non resistendo quantum potest: Ergo violentia non causat semper involuntarium simpliciter.

Respondeo, negando Antecedens quoad secundam partem: Quando enim virgo non resistit, vel non resistit quantum potest & debet, indirecte & interpretative censetur consentire oppressioni, cum non adhibeat media quae potest ad illam evitandum; Unde ille actus non est violentus, sed voluntarius simpliciter, & involuntarius tantum secundum quid.

Sed quaeres, quamvis media externa teneatur apponere virgo ad resistendum oppressioni, ut inde dignosci possit, quandonam oppressio fit ipsi voluntaria interpretative & indirecte, fit talia media non adhibeat.

Respondeo cum distinctione, si enim virgo non timeat in se periculum consentiendi, & aliunde grave damnum vitae vel honoris metuit, si clamet, vel aggressorem occidere tenet, non tenetur clamare, vel aggressorem interficere (quamvis licite utrumque possit, eo quod id praestet in sui defensionem) quia tunc resistere aggressori est praecipuum affirmativum, quod non obligat pro semper, nec cum tanto periculo. Si vero credit probabiliter se esse expositam periculo consentiendi, tenetur omnibus modis, etiam cum vitae aut fame dispendio, resistere, clamando, & aggressorem occidere tentando, quia praecipuum negativum de non consentiendi actui illicito obligat semper, & ad semper: unde tandem concludendum est cum Curiele, quod quia raro contingit, ut in tali casu non imminet periculum consentiendi, debent tunc virgines omnibus modis resistere; & ita semper ipsis consulendum est.

Deo primo: Quae per metum aguntur, mixta sunt ex voluntario & involuntario.

Ita D. Thomas hic art. 6. ubi hanc conclusionem probat cum ex Philosopho, & Nysseno, qui ea quae per metum aguntur appellant mixta ex voluntario & involuntario: tum etiam quia ea quae per metum aguntur, secundum se non sunt voluntaria, immo sunt involuntaria, sed sunt voluntaria ex metu, ad vitandum scilicet maius periculum tempelatis, nollet projicere merces in mare, tempore tamen tempelatis, ad fugiendam mortem quae timeretur, vult eas projicere & de facto projicit in mare; Ergo quae per metum aguntur, mixta sunt ex voluntario & involuntario.

Adde quod in objecto actus ex metu facti, reperiuntur ratio mali & ratio boni, sufficientes ad causandum nolitionem & volitionem, quae sunt principia voluntarii & involuntarii: v. g. in hoc quod est projicere merces in mare, est ratio mali, ut patet, cum ex hoc mercator maximum damnum incurrat; & ratio boni, cum evitandum ut medium ad conservandam vitam, seu ad evitandum mortis periculum.

Verum ut haec conclusio magis declaratur, & quaedam instantiae, quae fieri possent in contrarium, diluantur, Observandum est primo, quod cum dicimus metum causare actum mixtum ex voluntario & involuntario, non sic intelligendum est, quasi ipse metus causet in actu utramque rationem; hoc enim impossibile est, cum rationes oppositae non possint provenire ab eodem principio; sed in tantum dicitur metus causare involuntarium, in quantum causat actum in quo involuntarium reperitur, causatum tamen ex amore ad illam rem quae propter metum postponitur. Sicut si dicamus, quod anima, vel virtus motiva animalis, causat metum mixtum ex naturali & violento, non est sensus, quod potentia motiva, vel anima causet in tali motu rationem violenti (haec enim ratio desumitur per ordinem ad corpus grave, cui progressivus vel volatilis motus violentus est) sed significatur quod illa causat motum, in quo utraque ratio reperitur; naturalis scilicet (atque cum a principio intrinseco, nempe ab anima & virtute motiva procedat ipse motus) & violenti, per ordinem ad gravitatem corporis.

Notandum est secundo, quod metus dupliciter potest se habere ad actionem, causaliter scilicet, & concomitantur: Tunc se habet causaliter, quando est vera causa talis actus, ita ut ex metu moveatur homo ad sic operandum, ut cum quis ex metu mortis effert pecunias latroni, vel projicit merces in mare: Tunc autem se habet mere concomitantur, quando reperitur simul cum actione, sed non est causa impellens & movens ad illam, sicut Martyres cum metu mortis fidem confitebantur, non tamen ex metu, sed ex Dei amore & obedientia. Quae sunt primo modo, dicuntur fieri ex metu, vel per metum: illa enim particula ex & per causalitatem denotant: quae vero sunt secundo modo, dicuntur fieri cum metu, sed non ex metu, vel propter metum, particula enim cum solum concomitantiam & similitudinem designat, non vero influxum & causalitatem. Quando ergo dicimus, ea quae sunt ex metu esse mixta ex voluntario & involuntario, non loquimur de metu concomitante tantum (hic enim, ut diximus, non influit in actionem) sed de metu qui est vera causa actionis, & qui in illam influit, non quidem physice & efficienter, sed moraliter & obiective, quatenus mediante propositione obiecti terribilis, v. g. mortis, seu naufragii, movet voluntatem ad sic operandum: in quo differt metus a violentia; nam violentia, seu vis extrinseca illata efficit ipsam actionem voluntate renitente; metus vero non efficit sine voluntate, sed movet dumtaxat voluntatem ut agat.

Denique advertendum est, quod metus dupliciter potest esse causa alicujus actionis, uno modo partialiter, alio modo totaliter: tunc est causa partialis alicujus actionis, quando concurrit ut impellens & adiuvans ad illam simul cum aliis, propter quod, etiam cessante metu, fiet actio: tunc vero est causa totalis, quando solum metus causat actionem, atque adeo cessante metu actio non fieret, quia praesertim fit propter metum: v. g. incutitur ab aliquo scario gravis metus mulieri inhonestae, & mulieri honestae, ut coeant secum, ex quo utraque confentit fornicationi; talis metus respectu mulieris fornicariae causa est illius actus, sed non totalis, eo quod talis mulier, cessante etiam illa causa, quia fornicaria est, coearet cum illo: sed respectu mulieris honestae & quae alias cessante metu non confentiret, metus est tota causa quare confentit. Nequa ergo conclusio intelligenda est de metu, qui est causa totalis actionis, seu totale motum aliquid operandi; non vero de actibus, qui est causa dumtaxat partialis, seu partialis motum; hic enim non causat actum mixtum ex voluntario & involuntario, bene tamen alter, ut patet in exemplo adducto: Fornicatio enim in prima muliere censetur omnino voluntaria, eo quod non omnino procedat ex metu; in secunda vero est mixta ex voluntario & involuntario, quia metus est causa totalis talis actus. Unde si quis partim ex timore gehenna, partim ex ipsa honestate operis, vel ex affectu caritatis, legem Dei observaret, talis observantia non esset mixta ex voluntario & involuntario; bene tamen, si ex solo timore illam servaret modo statim explicando.

Obiectur ergo contra nostram conclusionem difficile argumentum. Quando quis metu peccatorum inferni legem observat, talis observatio nihil habet involuntarii aut displicentiae, alias esset mala & vitiosa, quod repugnat Tridentino sess. 6. can. 8. & sess. 14. cap. 14. Ergo quae sunt ex metu, non sunt mixta ex voluntario & involuntario.

Mirum est quantum hoc argumentum Theol. torqueat, & in quam varios dicendi modos eos inlectat: superfluum esset eos referre & impugrare, fatius erit legitimam solutionem tradere. Dicendum est igitur, in observatione legis facta ex solo metu gehenna, esse aliquid involuntarii & displicentiae, & nihilominus timorem illum non esse malum, nec vitiosum, ut desinit Tridentinum locis citatis. Pro quo nota, in praedicta legis observatione posse considerari, vel actionem quae praecipitur, materialiter & in esse rei, vel rationem formalem praecipitae, quae importat applicationem divinae legis ad illam, hoc secundo modo semper est illicita eius displicentia, quia divina lex nihil habet mali, ratione cuius possit licite respici; primo vero modo potest esse licita, quia res praecipitae potest asserre aliqui laboris & fatidii: quod secundum se consideratum, non habito respectu ad legem divinam, potest licitam displicentiam terminare, ut patet in dolore & tristitia quam Christus habuit in horto Olivarum, non quidem de observatione praecipitae moriendi, sibi a Patre impositi, sed de difficultate & molestia operis sibi praecipitae, secundum se & praesertim sumpta. Unde tantum abest quod talis displicentia observationis praecipitae, reddat illam peccaminosam aut vitiosam, quin potius soleat meriti augere: nam quo major est repugnantia ad opus praecipitatum, propter ejus difficultatem & laborem, eo major virtus & meritum splendet in exequendo illud, & superando praedictam difficultatem.

Secundo dici potest, metum non semper causare involuntarium secundum quid, sed solum quando obiectum est malum secundum se sumptum, & non tantum ut hic & nunc consideratum: sicut projicere merces est bonum mercatori, ex suppositione solum quod sit tempelatis & imminet vitae periculum, sed abstractando a tali circumstantia est malum; & ideo voluntas non vult eas projicere sub hac consideratione. Ceterum quando obiectum non est malum secundum se, sed absolute bonum, voluntas non potest habere actum nolitionis circa ipsum. Et hoc reperitur in casu argumenti, nam observatio mandatorum est per se bona, & nullo modo mala, etiam abstractando a periculo gehenna inferni; & ideo observatio facta ex timore, non est involuntaria secundum quid.

Quaeres, an ad hoc ut ea quae per metum aguntur, sint mixta ex voluntario & involuntario, requiratur aliquis actus conditionatus, qui sit nolitio inefficax illius modum quod timeretur; v. g. an ad hoc ut projectio mercium sit mixta ex voluntario & involuntario, necessarius sit actus conditionatus & inefficax, quo mercator nollet projicere merces, si non immineret periculum vitae?

Respondeo affirmative, quidquid in contrarium dicat Curiel hic dubio 1. §. 3. aliterens projectionem mercium denominari involuntarium secundum quid ab amore mercium, atque adeo non esse necessarium actum illum conditionatum, qui sit nolitio projiciendi merces secundum se spectatas.

Probatur breviter: Nam sicut projectio mercium remote tantum & radicaliter reddit voluntaria simpliciter per actum, quo mercator vult vitare naufragium, formaliter vero & proxime per volitionem efficacem projiciendi illas, ex priori actu causatum; ita amor, seu volitio conservandi merces secundum se consideratas, potest quidem remote & radicaliter reddere eandem projectionem secundum quid involuntarium, sed non formaliter & proxime: Ergo ponendus est alius actus, ex amore mercium ortum habens, qui tribuat proxime talem denominationem. Consequenter patet, Antecedens probatur. Quia universaliter volitio finis denominat tantum ipsum finem formaliter volitum; media vero radicaliter tantum & remote, unde oportet ponere aliquem actum qui directe tendens in ipsa, denominet illa proxime & formaliter voluntaria.

Theol. Genet. Tom. III.

lita, seu voluntaria: Atqui fugere projectionem mercium, est medium in ordine ad possessionem & conservationem illarum; sicut projicere illas est medium ad conservandam vitam: Quemadmodum ergo ex amore vitae oritur volitio absoluta & efficacis projiciendi merces, ita ex amore mercium nascitur actus, quo mercator vult, si esset possibile, eas conservare. Sicut Christus volebat vivere, si hoc esset possibile juxta Patris voluntatem: sed quia sciebat Patrem velle & praecipere mortem, absolute volebat mori.

Dices: Non est necesse in violento, quod concurrat duplex actus, ut aliquid sit mixtum ex violento & naturali. Ergo neque in metu, ut res sit mixta ex voluntario & involuntario. Consequenter patet a paritate rationis: metus enim quaedam violentia moralis est, unde qui allegant se fecisse aliquid ex gravitatem, violentiam allegant. Antecedens probatur in motu progressivo animalis ubi elevatio pedis est violenta illi corpori in quantum gravi, & est naturalis eidem ut viventi; & tamen non est ibi duplex actus vel motus, sed unus tantum quo animal movetur: Ergo ut aliquid sit mixtum ex violento & naturali, non requiritur duplex actus.

Respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est, quia voluntarium non invenitur in actibus elicitis & internis voluntatis, ut vidimus articulo praecedenti, sed in actu externo & imperato, atque adeo executivo voluntatis: non potest autem in actu executivo inveniri duplex motus, unus absolutus, alter conditionatus; quia cum sit motus in executione, omnino absolutus est: & hac ratione etiam in actione exteriori facta ex metu non datur duplex actus, sed tantum unus: v. g. in ipsa projectione mercium, unus tantum motus datur, non duplex; unus ad projiciendum, alter ad non projiciendum. Voluntarium autem, & involuntarium, non solum in actibus externis & a voluntate imperatis, sed etiam praecipue in internis & elicitis reperitur: unde in metu non repugnat dari duplicem actum elicicum & internum, quo voluntas efficaciter & inefficaciter ad idem obiectum diversimode consideratum terminetur.

Dices rursus: Vel ille actus a quo projectio mercium denominatur involuntaria secundum quid, est conditionatus ex parte obiecti, vel ex parte actus? Si ex parte actus, nondum datur de facto, sed dabitur si ponatur conditio: si ex parte obiecti, talis actus est absolutus ex parte voluntatis, & sic projectio mercium erit absolute voluntaria & absolute involuntaria, quod implicat.

Respondeo, actum illum esse conditionatum solum ex parte obiecti, & absolutum ex parte potentiae. Ad probationem in contrarium dicendum est, quod licet repugnet projectionem mercium esse absolute voluntariam, & absolute involuntariam, si ly absolute usurpatur pro perfecte seu efficaciter, non tamen si accipitur pro actu absoluto quidem ex parte potentiae, sed imperfecto & inefficaci: quamvis autem afferamus illam volitionem projiciendi merces esse in se ipsa absolutam, & conditionatam solum ex parte obiecti, non tamen ponimus esse efficacem.

Instat Curiel, & ait esse valde difficile, & forte improbabile, quod ille qui videt periculum submerisionis praesens, & judicat non posse vitari, nisi projiciendo merces, & propterea efficaciter vult illos projicere, & de facto projicit, eodem tempore hunc actum inefficacem eliciat, nolo projicere merces si tempelatis non derat, vel si non adfit vitae periculum: Ergo talis actus admittendus non est.

Respondeo, negando Antecedens: Nam etiam Deus videns quemdam hominem reprobum infallibiliter esse damnandum, & consequenter habens actum quo vult efficaciter ipsi denegare gloriam; simul tamen habet voluntatem antecedentem & inefficacem de ipsius salute, absolute & secundum se, seu praesertim circumstantiis, considerata, ut in tractatu de voluntate Dei fassus ostendimus Disp. 4. art. 3. Est tamen haec differentia inter hoc exemplum, & nostrum propositum, quod in Deo, ratione infinitatis, idem actus qui est volitio efficacis denegandi gloriam reprobo; est volitio conditionata ex parte obiecti ipsum salvandi; in nostro autem proposito debent poni duo actus distincti.

S. II.

Alia difficultas expeditur.

Deo secundo: Quae ex metu fiunt, sunt voluntaria simpliciter, & involuntaria tantum secundum quid.

Ita D. Thom. hic art. 6. ubi sic dicitur: illud quod est voluntarium hic & nunc, ponderatis omnibus circumstantiis, & involuntarium solum secundum se, abstractando a circumstantiis, est voluntarium simpliciter, & involuntarium secundum quid: Sed opus factum ex metu est voluntarium hic & nunc, ponderatis circumstantiis, & involuntarium consideratum secundum se: Ergo est voluntarium simpliciter, & involuntarium tantum secundum quid. Minor patet in exemplo supra adducto projectionis mercium.

E 2 Major

Major autem probatur ex discrimine quod omnes admittunt inter intellectum & voluntatem, & inter obiectum utriusque: nam intellectus trahit ad se res precise quantum ad quidditatem, & obiectum ipsius est quidditas rei materialis, abstrahendo ab omnibus conditionibus individualibus: At vero voluntas tendit ad res ut sunt in se, & obiectum ejus est res ipsa involuta suis omnibus conditionibus, & ut est hic & nunc.

110 Confirmatur: Quod est volitum efficaciter & absolute, nolitum vero inefficaciter & conditionate solum, est voluntarium simpliciter, & involuntarium secundum quid: At opus factum ex metu, est volitum efficaciter & absolute, & nolitum inefficaciter solum & conditionate, ut patet ex supra dictis: Ergo est voluntarium simpliciter, & involuntarium tantum secundum quid. Unde quando S. Thom. 2. 2. quest. 142. art. 3. docet id quod fit ex metu, simpliciter non esse voluntarium, sumit illam particulam simpliciter, prout idem significat ac pure & non permixte; & solum intendit docere, id quod fit ex metu, non esse pure voluntarium, sed mixtum ex voluntario & involuntario, ut patet ex verbis illius, sic enim ait: *Qua sunt ex timore principium habent ab exteriori impellente, unde non sunt simpliciter voluntaria, sed mixta, ut dicitur in 3. Eschicorum.*

§. III.

Corollaria ex dictis.

111 EX dictis colligitur primo, in his que metu fiunt, esse sufficientes voluntarium ad peccatum mortale; nam illa sunt voluntaria simpliciter & absolute, quamvis aliquid involuntarii habeant admixtum: Ergo metus non excusat totaliter a culpa, licet eam diminuat, & levius peccatum faciat, ac mitiori poena plectendum. Sic adversus Christianos illos, qui in persecutione metu ac terrore vel cruciatus fracti, cesserant, tolerabilior est poena modis constitutus, quam in eos qui sponte deliquerant, ut in Ancyrana Synodo & Nicena, aliique factum esse scimus. Sic etiam Lucretiam illam, cujus a Gentilibus impense est commendata castitas: *Fortasse juveni violento irruenti, etiam sua libidine illecebram concessisse*, suspicatur Augustinus lib. 1. de civit. cap. 9. eamque non violenter oppressam, sed metu decore victim esse obstinam pudicitiam, inquit Poeta, hoc versu, *Succubuit fama illa puella metu.*

Quare non dubia est illius culpa, sed cui facilius possit ignosci, quod invia & metu confedit.

112 Colligitur secundo: contractus ex metu factos jure naturali non esse irritos; quamvis jure positivo aliqui irrentur, quando metus est gravis, & injuriosus, seu cadens in virum constantem, ut loquuntur Theologi. Ratio est, quia metus de se & ex natura sua non facit involuntarium simpliciter, sed tantum secundum quid: Ergo non solvit valorem contractus ex defectu voluntarii, & ipso jure nature.

113 Confirmatur: Non requiritur major voluntas aut libertas ut contractus valeat, quam ut peccatum mortale fiat. Sed voluntarium ex metu sufficit ad peccatum mortale, ut jam vidimus: Ergo & ad valorem contractus, quantum est ex ratione voluntarii, & jure naturalis.

114 Verumtamen jure positivo irritantur plura, que fiunt ex metu gravi & cadente in virum constantem: v.g. jure positivo matrimonium contractum ex metu nullum est; ut constat ex c. *Locum*, & ex c. *Veniens* de sponsalibus. Idem est de voto solemnii, ex metu gravi emisso, ut patet ex titulo: *De his, qui vi, metuque causa sunt*, & ex Trident. sess. 25. de Regularibus cap. 19. ubi conceditur ut Religiosi ex metu professi, possint intra quinque annos reclamare, & si probaverint professionem ex metu esse factam, quod fit nulla. Quantum vero ad votum simplex ex metu factum: non sic irritatur a Jure, ut annotavit Sylvester in summa, verbo *Metus*: quia scilicet non habet exteriorum traditionem, sed tantum interiorum permissionem seu consentium, qui per metum extorqueri non potest. E contra igitur votum solemnem, cum non solum habeat id quod est interioris consentus, sed etiam quod est exterioris mancipationis & traditionis, quatenus fit per modum contractus cum Ecclesia, & spiritualis matrimonii, aut servitutis; ideo voluit Jus pari modo fieret liberum & sine metu; sicut matrimonium, quod non solum consummatur interiori consensu, sed exteriori etiam traditione, ut sumitur ex c. *Puella* 20. q. 1. & c. *Cum virum* de regularibus. Plura quoque alia ex metu facta jure positivo irritantur, ut electio Prælati, jurisdicatio data vel propagata ex metu, absolutio ab excommunicatione, metu facta, &c. ut videri potest apud Sylvestrum loc. cit.

Porro illa omnia a Jure irritantur, primo ob vitandas lites, allaque inconvenientia, que ex his que metu contingunt fieri, sequi solent; secundo, quia simpliciter contingit deesse in his consentum verum, quantumvis verbis externis proferatur: tertio, in penam illius qui in-

juriose metum incutit, meretur enim ut effectu careat quod per injuriam extortum est.

Ex his facile folvitur argumentum, quod contra secundam conclusionem in hunc modum fieri solet: *Matrimonium & votum solemnem sunt invalida, si fiunt ex metu in constantem virum cadente: Ergo non sunt voluntaria simpliciter. Consequenter patet: nam omne matrimonium, & omne votum simpliciter voluntarium, debet esse validum.*

Ad hoc, inquam, patet responsio ex jam dictis: concessio enim Antecedente, neganda est Conseq. Ad cujus probationem, distinguitur Antecedens; debet esse validum per se loquendo, & attento Jure naturali, conceditur: per accidens, & attenta dispositione Juris positivi, negatur. Potest enim Ecclesia ponere quasdam conditiones, sine quibus votum aut matrimonium non sint valida, inter quas una est, quod fiant sine metu: sicut etiam in matrimonio aliam statuit conditionem, quod scilicet fiat coram parochio & testibus; ideoque matrimonium clandestinum, licet voluntarium, est invalidum.

Potest etiam obijci contra eandem conclusionem, quod metus gravis excusat a culpa transgressionem legis; & ideo non peccat, qui ut vitet grave malum, omittit Sacrum in die festo, aut frangit Ecclesie jejunium: Constat autem transgressionem legis non aliter culpa vacare, nisi quia non est voluntaria: Igitur metus tollit voluntarium simpliciter.

Sed respondetur negando Antec. si intelligatur de transgressionem formalis legis, existente enim hujus obligatione, nullus metus excusat simpliciter a culpa, licet eam diminuat: propterea vero non servans jejunium, vel non audiens sacrum, ob metum gravem, non peccat, quia tunc cessat obligatio legis, eo quod leges humane, & etiam alie que divine, non obligant, nisi cum possunt commode observari; cum vero non possunt abque gravi malis periculo, cessat obligatio, & consequenter formalis earum transgressio.

ARTICULUS VI.

Utrum concupiscentia auget voluntarium, & causas involuntarium secundum quid?

Notandum primo, nomine concupiscentia intelligi hic a Theologis actum appetitus sensitivi, ut comprehendit quamlibet ejus passionem, versantem circa bonum, excluditque dumtaxat actus qui sunt circa malum, timorem & tristitiam. Hæc autem concupiscentia, seu passio appetitus sensitivi (ut docet S. Thom. infra q. 24. art. 3. ad 1. q. 77. art. 6.) duplex est, una antecedens, alia consequens. Concupiscentia antecedens est que precedit actum voluntarium, & est causa ejus; ut cum viva pulcra mulierem accendit libido, & voluntas movetur ad desiderium vel delectationem circa illam. Consequens vero est que consequitur actum voluntatis, & ab illo causatur: aliquando enim voluntas tanto cum ardore prorumpit in actum, ut excitet passionem in corpore. In præsentem ergo solum loquimur de concupiscentia antecedente: hæc enim solum potest esse causa voluntarii, vel involuntarii; nam consequens, cum supponat actum, non potest causare in illo rationem voluntarii, vel involuntarii. Excipiendus tamen est casus, quo aliquis exciteret concupiscentiam, ut ardentius posita voluntas operaretur. Tunc enim concupiscentia, non quatenus consequens, sed ut antecedens, auget voluntarium, ut constat ex dicendis.

Notandum secundo, triplicem esse gradum voluntarii, ut habetur ex supra dictis: Primus est voluntarii absolute, & dicitur solum esse a principio intrinseco cum cognitione, & unde communis est brutis; secundus est voluntarii perfecti, sed necessarii, & ad illum requiritur cognitio non solum obiecti, sed etiam circumstantiarum & dignitatis ipsius; tertius est voluntarii liberi, ad quem exigitur indifferentia obiectiva iudicii, & deliberatio rationis. His præmissis dico primo, concupiscentiam antecedentem auget voluntarium, quantum ad primum gradum; minuire vero, aut etiam tollere, quantum ad secundum & tertium.

Probatur prima pars. Concupiscentia antecedens excitat voluntatem, ut ardentius, & majori cum intentione & conatu feratur in obiectum, quod experientia constat; nam quantum major est passio & concupiscentia, tanto majori impetu & conatu operatur voluntas, ut patet in vehementi amore vel odio: Ergo auget primum gradum voluntarii, saltem quantum ad intentionem illius, ex parte obiecti excitando voluntatem ut majori conatu procedat.

Suaetur etiam secunda conclusio pars: Concupiscentia seu passio vehemens potest impedire cognitionem, ne attendat ad proportionem finis & mediourum, atque ad omnes circumstantias; immo etiam interdum potest tollere seu impedire omnem indifferentiam iudicii, quia potest totaliter absorbere rationem, & amentem facere, ut ait D. Thom. hic art. 7. ad 3. Sed per hoc tollitur voluntarium, quantum ad secundum & tertium gradum, ut patet ex secundo notabili: Ergo concupiscentia seu passio vehemens,

hæmens, potest tollere voluntarium, quantum ad secundum & tertium gradum.

Ad do quod concupiscentia minuit peccatum, ut docet S. Doctor infra quest. 77. art. 6. Ergo minuit etiam liberum. Consequenter patet: quia in tantum aliquid est peccatum, in quantum est liberum; Ergo quod minuit peccatum, minuit liberum.

115 Dico: Non potest ratio inferior minui, nisi minuat etiam ratio superior, saltem in eodem actu, quia illa due rationes inter se identificatur: Sed ratio liberi & ratio voluntarii ut sic, se habent sicut inferiores & superiores: Ergo si concupiscentia minuat voluntarium liberum, minuet etiam voluntarium ut sic.

116 Respondeo distinguendo Majorem, nisi potest ratio inferior minui, quantum ad essentiam, nisi etiam ratio superior minuat, concedo: non potest minui, quantum ad perfectionem accidentalem, nego. Libertas autem est quidam modus accidentalis actus voluntatis; unde idem actus specie vel numero potest transire de libero in necessarium, ut patet in caritate vite, que remanet in patria, & transit de libera in necessariam.

Dico secundo: Concupiscentiam non causare involuntarium secundum quid; licet interdum per accidens aliquid involuntarii admittat.

117 Prima pars est D. Thom. hic art. 7. cum enim argumento primo sibi objecisset: *Sicut metus est quædam passio, ita & concupiscentia: Sed metus causat quodammodo involuntarium; Ergo etiam concupiscentia, sic respondet: Ad primum dicendum, quod timor est de malo: concupiscentia vero respicit bonum: malum autem secundum se contrariatur voluntati, sed bonum est voluntati consonum: unde magis se habet timor ad causandum involuntarium, quam concupiscentia. Quibus verbis rationem fundamentalem hujus partis insinuat. Nam cum concupiscentia ex nulla parte malum respiciat, sed præcise bonum delectabile, non habet ex se inducere ad aliquid voluntati repugnans: in quo distinguitur a metu, cujus obiectum est malum quod difficile potest vitari; & ideo ut illud vitet, ex propria ratione habet inclinare ad eligendum minus malum, quod secundum se voluntati repugnat, solumque eligitur ut conducit ad prædictum finem: & hinc est ut involuntarium in operibus metu factis reperitur, ex ipso metu quodammodo ortum ducatur: in illis autem que per concupiscentiam fiunt, si quid involuntarii admittatur, non ex ipsa concupiscentia, sed aliunde per accidens provenit.*

118 Ad do quod ex diversitate obiecti jucundi concupiscentia, & odiosi timoris, oritur quod primum tollat acerbitatem & nolitionem medi, non vero secundum, ut experientia constat: cum enim quis amore & delectatione femina allicitur, non solum non timet vigilare, nocturnam incedere, magna frigora, & alia perpeti incommoda; sed abique ulla tristitia & repugnantia illa & familia præstat, vel patitur; & tamen si hæc eadem faceret aut pateretur ad vitandam mortem, quam illi inimicus procurat, non sine repugnantia, dolore, & tristitia ea pateretur: sicut etiam mercator non nisi cum dolore & tristitia projicit merces in mare; quia cum suis ipse sit æcerbus, non præstat suavitatem mediis, sicut bonum delectabile, quod est obiectum & finis concupiscentia: Ergo licet metus causet involuntarium secundum quid, non tamen concupiscentia.

119 Quod tamen illa interdum per accidens aliquid involuntarii admittat, ut habet secunda pars conclusionis, etiam constat experientia: licet enim cum vehemens est amor erga aliquam mulierem, v.g. libentissime pecunia & res familiaris abicitur; sicut patet exemplo Principis Sichen, ardentissime diligens Dinam filiam Jacob, quam ut conjugem acciperet, ad Jacob & filios ejus dixit: *Si inveniam gratiam coram vobis, & quæcumque statueritis, habo; detem autem, & mivera postulate, libenter tribuam quod petieritis, tantum date mihi puellam hanc uxorem: Ex minori tamen concupiscentia, aut forte ex magna concupiscentia avaritia, contingere poterit, quod cum aliqua repugnantia, dolore, & tristitia quis tribuat dotem vel pecuniam pro femina, vel alia re concupiat; subindeque quod concupiscentia interdum per accidens aliquid involuntarii habeat admixtum. Quod patet hæc exemplo amplius declarari: licet calor ex sua natura habeat calefacere, & expellere omne frigus, per accidens tamen contingit, ut ex debilitate caloris, aut ex hoc quod frigiditas est in subiecto proprio, ut in aqua, omne frigus non expellat, ut patet in aqua tepida. Ita ergo licet concupiscentia, quando est vehemens, omnem repugnantiam, omnemque rationem involuntarii absorbere & consumat; quando est remissa, & conjuncta cum alio effectu vehementi, ad avaritiam illius medi quod affluunt inclinante; v.g. cum avaritia, quod nonnisi cum dolore & tristitia pecuniam largitur; tunc omnem tristitiam & repugnantiam, seu omnem rationem involuntarii a voluntate per accidens non excludit, sed aliquid involuntarii admittit.*

120 Confirmatur: In opere ex passione multoties sunt

iste due considerationes: hoc opus est mihi bonum secundum sensum, quia delectabile; & est mihi malum secundum rationem, quia contra legem Dei: Ergo quando consentit passioni, sic vult illud agere, quatenus delectabile sensuit, quod nollet illud facere, quatenus est contra rationem; & sic tunc due sunt voluntates oppositæ, una efficaciæ, alia inefficax. Quod manifeste declarat Apostolus ad Rom. 7. dum loquens in persona hominis cum passione luctantis, vel passione victi, sic ait: *Nunc enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. Unde qui peccat ex concupiscentia, lepe cum aliqua tristitia & dolore, & aliquo remorsu conscientie peccat: propterea Seneca de brevitate vite c. 16. loquens de viris voluptatibus & concupiscentiis deditis, ait: *Ipsi voluptates eorum trepidæ, & variis terroribus inquietæ sunt: subitque eis dum maximo exultant sollicita cogitatio, hæc quamvis erunt? Ab hoc affectu Reges suam flovere potentiam, nec illos magnitudo sua fortuna delectavit, sed eventurus aliquando finis deservit.**

121 Ex his intelliges, quod cum D. Thom. post Aristotelem, Nissenum, & Damascenum, docet ea que sunt ex concupiscentia non esse involuntaria secundum quid, sicut ea que procedunt a metu, non intendit omnem involuntarium etiam per accidens a concupiscentia excludere, sed tantum duplex inter concupiscentiam & metum discrimen statuere. Primum est, quod metus regulariter loquendo causat involuntarium; licet interdum per accidens illud non causet; quod scilicet medium quod affumitur ad evitandum malum quod timetur, non est asperum & molestum, sed delectabile & jucundum, v.g. cum quis ad evitandum acridinem utitur cubo delectabili, vel ad evitandum periculum abstinat ab itinere & navigatione: concupiscentia vero e contra per se & regulariter est immunis ab involuntario; interdum tamen per accidens illud habet admixtum, ut patet in exemplis supra adductis. Secundum discrimen est quod involuntarium, quod regulariter reperitur in his que fiunt ex metu, ab ipso metu causatur; illud vero quod interdum per accidens miscetur concupiscentia, ab illa non procedit, sed aliunde provenit, ob rationem supra adductam, que sumitur ex diversitate obiecti circa quod timet & concupiscentia versantur.

ARTICULUS VII.

Utrum ignorantia causet involuntarium?

§. I.

Præmissa ad resolutionem questis.

122 Notandum primo ex D. Thom. hic art. 8. ignorantiam pro nunc dividi posse in antecedentem, concomitantem, & consequentem. Antec. dicitur ea que antecedit actum voluntatis, hoc est, que nullo modo est voluta: unde ad illam requiritur quod ille qui ignorat, sufficientem adhibeat diligentiam ad eam vincendam, cum tali intentione, ut si ea ablata esset, non produceret effectum quem producit ex ignorantia: exempli causa, emittit aliquis sagittam in aliquem locum ubi est homo absconditus, ignorat tamen ibi latere hominem, & sufficientem adhibet diligentiam ut exploret an ibi sit homo: ea intentione ut si sciret cum ibi latere, sagittam non emitteret: si ille talem hominem configat & interficit, talis occisio dicitur procedere ex ignorantia antecedente. Concomitans vocatur illa, que mere per accidens & concomitantem se habet ad actum voluntatis, & que neque movet hominem ad operandum, neque illum remouet seu prohibet ab operatione, sed homo est ita dispositus, ut equaliter & eodem modo operaretur, si talis ignorantia non adesset, ac operatur cum illa: v.g. si quis venationis causa circumat sylvam, & deprehendat hostem, ignorat tamen cum esse hostem, & adhibita prius sufficienti diligentia, existimans esse feram ibi latitantem, emittit sagittam, & interficit hostem, talis occisio dicitur procedere ex ignorantia concomitante: quia tunc licet ignoret esse hostem, est tamen ita dispositus, ut si illum agnosceret, interficeret. Denique ignorantia consequens est que consequitur actum voluntatis, seu que est voluta, quando scilicet voluntas vult ignorare id quod scire poterat & tenebatur. Porro dupliciter potest esse voluta ignorantia, primo directe, quando scilicet voluntas expresse vult rem aliquam ignorare ut liberius peccet, juxta illud Psalm. 35. *Noluit intelligere ut bene ageret, & hæc ignorantia dicitur affectata: sed quando indirecte, quando voluntas expresse quidem non vult ignorare, non tamen curat addiscere ea que potest, & tenetur scire, & hæc ignorantia vocatur crassa seu supina.*

123 Ex quibus intelliges divisionem allatam esse bonam & convenientem: Nam ignorantia, ut conducere potest ad rationem voluntarii, tripliciter potest se habere ad actum voluntatis, qui continet actum externum ex ignorantia faciendum: primo ut causa, secundo ut effectus, tertio neque ut causa, neque ut effectus, sed ut per accidens concomitans talem actum: Atqui ignorantia, que vere est causa

causa adus, est ignorantia antecedens, quia causa praecedens effectum, prioritate saltem natura: ignorantia vero quae est effectus voluntatis, est consequens, quia effectus consequitur causam: ignorantia tandem quae neque est causa, neque effectus, neque praecedit, neque subsequitur ratione causalitatis talem actum, sed solum illum comitatur, & per accidens illi conjungitur, concomitans est: Ergo ignorantia convenienter dividitur in antecedentem, concomitantem, & subsequentem.

130 Notandum secundo, involuntarium posse sumi dupliciter: primo positive, vel contrarie, quatenus dicit aliquid quod est contra inclinationem voluntatis: secundo negative, vel contradictorie, prout dicit puram negationem voluntarii, & melius dicitur non voluntarium: quia licet non sit secundum inclinationem voluntatis, non est tamen contra, sed mere indifferenter se habet. Dubitatur ergo, quamnam ex dictis ignorantis causis involuntarium positive, aut negative?

§. II.

Resolvitur difficultas, quoad ignorantiam antecedentem.

Dico primo, ignorantiam antecedentem causare involuntarium simpliciter. Ita D. Thom. hic art. 8. Probatur: Quod causat effectum omnino nolitum, & repugnantem inclinationi voluntatis, causat involuntarium simpliciter: Sed ignorantia antecedens causat effectum omnino nolitum, ac repugnantem inclinationi voluntatis, ut patet in exemplo supra adducto; proiciens enim fugitans ex ignorantia antecedente, occidit hominem quem nolisset occidere, & quem dolet occidisse: Ergo ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter. Ex quo inferes, illam excusare a peccato: quia peccatum adeo voluntarium est, ut si non sit voluntarium, non sit peccatum: unde qui invincibiliter ignorat v. g. esse vigiliam, non peccat carnes comendo; de quo solus in tractatu de peccatis disp. 6. art. 1.

Ex hoc etiam intelliges, quam contractus, quam vota, & similia, valida sint, si fiant ex ignorantia antecedente. In his enim attendenda sunt duo; videlicet substantia rei, & accidentia: si ignorantia sit de substantia, invalidus est contractus; fecus autem, si sit de accidentibus: unde si quis contraheret matrimonium cum muliere paupere, existimans esse divitem, matrimonium hoc esset validum; quia divitiae & paupertas sunt quid accidentale matrimonio: si vero contraheret cum Catharica, existimans esse Margaritam, matrimonium non esset validum, quia est ignorantia circa substantiam.

§. III.

Alia difficultas, quae est de ignorantia consequenti, expeditur.

Dico secundo, ignorantiam consequentem causare voluntarium simpliciter, & involuntarium secundum quid. Ita S. Doct. in eodem articulo.

132 Probatur prima pars: Qui vult causam alicujus effectus, vult etiam in ipsa causa effectum ex ea sequutum: Ergo cum ignorantia consequens sit simpliciter voluntaria, etiam effectus ex illa sequutus, erit simpliciter voluntarius in illa, & per consequens simpliciter voluntarius.

133 Altera etiam pars suadet: Quod fit contra aliquam inclinationem voluntatis, est involuntarium secundum quid. Sed effectus proveniens ex ignorantia consequenti, fit contra aliquam inclinationem voluntatis: Ergo est involuntarium secundum quid. Minor probatur: Operans cum tali ignorantia, ita est affectus dum operatur, ut si adesset scientia, non poneret affectum, unde illo posito, & adveniente scientia, tristatur: ut patet cum quis non facta sufficienti diligentia, patans occidere feram, occidit amicum: Ergo voluntas operans cum illa ignorantia, habet aliquam inclinationem in oppositum. Patet Consequenter: nam ut ait Aristoteles 3. Ethic. cap. 1. Eorum qui per inscientiam agunt, is quem faciunt peccatorem, invitus egisse dicitur. Ex quo inferes, quod licet illa quae sunt ex metu, sunt mixta ex voluntario & involuntario, ita & ea quae procedunt ex ignorantia consequenti.

134 Adverte tamen, quod ignorantia subsequentis est duplex: una pure subsequentis, quae conditionem concomitantem non admittit; ut cum quis affectat ignorare, ut liberus peccet, vel cum quis negligit scire quod debet, unde postea cum ignorantia peccat, quod pertinet ad ignorantiam crassam: alia est ignorantia subsequentis, admittens conditionem ignorantiam concomitantem, quae ideo mixta ex utraque dici potest; v. g. cum aliquis non facta sufficienti diligentia, dum putat se occidere feram, occidit hominem suum, quem valde cupiebat occidere. Ignorantia ergo consequens, quae non est mixta ex concomitante, sive sit affectata, sive crassa, causat involuntarium secundum quid; non autem illa quae est mixta ex concomitante, modo ex-

plicato: cum enim omne mixtum participet ex natura utriusque extremi, talis ignorantia mixta participat ex subsequente quod est de ejus essentia, scilicet facere voluntarium simpliciter, excludendo involuntarium simpliciter; & de concomitante, non tristari de effectu, sed latari, atque adeo non causare involuntarium secundum quid.

§. IV.

Solvuntur Objectiones.

135 Contra primam partem conclusionis objici potest: Ignorantia consequens removet scientiam, quae si adesset, homo non faceret id quod modo facit ex ignorantia: Ergo talis ignorantia causat involuntarium simpliciter. Antecedens est D. Thomae in articulo, ubi loquens de hac ignorantia: Causat tamen secundum quid involuntarium, in quantum praecedit motum voluntatis ad aliquid agendum, quod non est scientia presente. Et probatur exemplo supra adducto: Nam in casu quo quis non facta sufficienti diligentia, dum putat se feram occidere, occidit amicum, illa ignorantia est consequens, siquidem est voluntaria per negligentiam; & tamen removet scientiam presentem amici, quae si adesset, nullo modo jaceret fugitum, nec illum interficeret: Ergo ignorantia consequens removet scientiam, quae si adesset, non faceret homo quod facit per ignorantiam. Consequentia vero probatur; Non alia ratione ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter, nisi quia removet scientiam, quae si adesset, homo non faceret id quod facit ex ignorantia: Ergo si eodem modo se habet ignorantia subsequentis, eodem modo causat involuntarium.

136 Respondeo, concessio Antecedenti, negando Consequentiam. Ad cujus probationem, nego Antecedens: non enim ideo solum ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter, quia privat scientiam, quae si adesset, impediret id quod fit ex ignorantia; cum hac ratio communis sit utrique ignorantiae, antecedenti scilicet & consequenti, ut argumentum convincit; sed etiam quia ignorantia antecedens, non est voluntaria formaliter aut virtualiter, nec supponit aliquem actum voluntatis, in quo fit voluntas tamquam in causa: unde cum ignorantia consequens sit voluntaria formaliter aut virtualiter, utpote supponens actum voluntatis, in quo tamquam in causa continetur, licet excludat scientiam, quae si adesset, impediret actum, causat tamen voluntarium simpliciter, & involuntarium secundum quid.

137 Objicies secundo contra secundam partem conclusionis: Tota ratio quare ignorantia consequens causat involuntarium secundum quid, est quia operans ita est affectus, ut si haberet scientiam non operaretur effectum: Sed hoc non sufficit ut effectus censetur involuntarium secundum quid: Ergo ignorantia consequens non causat involuntarium secundum quid. Major patet ex supra dictis. Minor probatur. Quod operans cum ignorantia concomitante sit ita affectus, ut etiam presente scientia libentius produceret effectum, non sufficit ut talis effectus dicatur voluntarium secundum quid, ut patet ibi dicendis conclusionem sequenti: Ergo ejus oppositum non sufficit ad involuntarium secundum quid.

138 Respondeo concessio Majori, negando Minorem. Ad probationem, concessio Antecedente, nego Consequentiam. Ratio disparitatis est, quia ad rationem voluntarii requiritur cognitio, quae quia deest operanti cum ignorantia concomitante, non potest effectus productus cum tali ignorantia esse voluntarius quamvis operans ita sit habitualiter effectus, ut etiam presente scientia libentius produceret effectum: ad rationem autem involuntarii, non est necesse adesse cognitionem, sed sufficit quod effectus sit contra propensionem & inclinationem saltem habituales, quae tunc fit cum producitur effectus.

§. V.

Tertia difficultas, quae est de ignorantia concomitanti, elucidatur.

Dico tertio, Ignorantiam concomitantem neque causat voluntarium, neque involuntarium, sed non voluntarium: Est etiam D. Thomae loco citato.

139 Probatur prima pars: Cum fit de ratione voluntarii fieri cum cognitione illius in quod tendit, ut ex ejus definitione habetur, repugnat ut aliquis voluntarie tendat in illud quod ipsi omnino ignorat esse: Sed quod procedit ex ignorantia concomitante, est omnino incognitum: mors enim inimici v. g. facta a venatore, dum adhibita sufficienti diligentia putavit esse feram, omnino ignota est: Ergo quod procedit ex ignorantia concomitante, non est voluntarium.

140 Dices: facta ex ignorantia consequenti sunt voluntaria simpliciter, ut supra ostendimus, & tamen procedunt ex ignorantia: Ergo falsum est quod ut aliquid fit voluntarium, debeat esse cognitum.

Respon-

§. VI.

Solvuntur argumenta in contrarium.

141 Objicies primo contra istam conclusionem: Respectu subjecti apti non datur medium inter formam & privationem; leo enim v. g. necessario est videns vel caecus: sed actus humanus est subjectum aptum respectu voluntarii & involuntarii: Ergo omnis actus humanus debet esse voluntarius vel involuntarius, & per consequens actus ex ignorantia concomitante proveniens, non potest esse non voluntarius, sed necessario debet esse voluntarius aut involuntarius privative.

142 Respondeo, concessio Majori, distinguendo Minorem: Actus humanus, cui adest scientia, est subjectum aptum respectu voluntarii & involuntarii, concedo Minorem: cui deest scientia: nego Minorem: Actus autem ex ignorantia concomitante procedenti deest scientia, & ideo non convenit illi quod sit voluntarius vel involuntarius, sed solum quod sit non voluntarius: sicut lapidi, quia non est subjectum aptum ad visum, non convenit esse videtem vel caecum, sed solum non videtem.

143 Objicies secundo: In tantum ignorantia causat effectum, in quantum removet scientiam, quae si adesset, impediret effectum: Sed ignorantia concomitans non removet scientiam quae impediret effectum, immo potius, si adesset talis scientia, libentius produceretur effectus, ut patet ex dictis; siquidem si ignorans sciret ibi esse inimicum, libentius ipsum occideret: Ergo ignorantia concomitans nullo modo causat hunc effectum.

144 Respondeo, ignorantiam concomitantem non esse causam effectus secundum entitatem vel substantiam, aut secundum aliquid positivum; sed tantum secundum aliquid pure negativum; scilicet quantum ad rationem non voluntarii in eo inclusam: quare si adesset scientia, produceretur idem effectus quantum ad entitatem & substantiam, v. g. eadem emissio fugitae & occisio hominis; non tamen quantum ad rationem non voluntarii, siquidem esset tunc omnino voluntarius: hunc ergo effectum negativum, seu rationem illam non voluntarii, impediret scientia, si adesset. Unde in forma respondeo, concessio Majori, distinguendo Minorem: scientia, quam removet ignorantia concomitans, non impediret effectum, quantum ad substantiam, concedo: quantum ad rationem non voluntarii, nego.

DISPUTATIO II.

Cum inter species voluntarii non infimum locum teneat liberum, illudque sit radix & fundamentum moralitatis actuum humanorum; hanc disputationem procedenti adjungimus: ut existimant & naturam libertatis declarem, proutquam de actibus humanis, eorumque moralitate, disseramus.

ARTICULUS I.

An in statu innocentiae, & natura lapsa, libertas indifferens in homine reperitur?

§. I.

Plures libertatis acceptiones, seu divisiones, varique Historicorum errores referuntur.

145 Porro prius nominum similitudines, quae ramos deviationis abstrahere (inquit Cassiodorus) ne sentiam disputationis nostra vocabulorum confusionem sicut, umbrosi imaginibus videatur intercere. Unde quia libertas variis significationibus minus distincte dicitur, ac voluntariam libertatem condidit sumus, nobilis in Deo creatura: secundo reformatur in innocentiam, nova in Christo creatura: tertio sublimatur in gloriam, perfecta in Spiritu creatura. Prima ergo libertas habet multum honoris, secunda plurimum aeternae virtutis, novissima cumalium juncturam.

146 Deinde libertas naturae subdividitur in libertatem spontaneitatis, seu complacentiae, & in libertatem indifferens, seu contingentiae. Prima dicitur solum immunis a coactione

Respondeo distinguendo Antecedens: & tamen procedunt ex ignorantia, ut opponitur cognitioni formali & in se, concedo: ut opponitur cognitioni virtuali & in causa, nego: licet enim facta ex ignorantia consequenti, non sunt in se & directe cognita, virtualiter tamen & indirecte sunt cognita in causa, & hac virtualis cognitio, seu voluntaria carentia cognitionis debita, sufficiens est ad causandum simpliciter voluntarium. Quae vero sunt ex ignorantia concomitanti, nullam omnino supponunt cognitionem effectus ignorati; id est, non solum formalem, sed neque virtualem, seu voluntatem ignorantem, quia nunquam contingit ignorantia concomitans, nisi quando facta est sufficienti diligentia.

141 Probatur secundo eadem pars: Si effectus ex ignorantia concomitanti factus, esset voluntarius, id deberet provenire ex illa voluntate praesupposita ex parte subjecti, quae talem effectum libentius voluisset, si illum cognovisset: Sed talis voluntas non potest tribuere illi effectui rationem voluntarii: Ergo effectus ex ignorantia concomitanti factus, voluntarius non est. Major patet: nihil enim alius imaginari potest, a quo in tali effectu deriveret ratio voluntarii, quam illa voluntas. Minor vero probatur: voluntas illa non imperat talem actum: v. g. cum aliquis emittit fugitum, & interficit hostem, putans se occidere feram; emissio fugitae non imperat a voluntate occidendi hostem, cum existimet ibi non adesse, sed a voluntate venandi & occidendi feram, quam putabat ibi latere: Ergo non potest effectus, ignorantia concomitanti factus, esse voluntarius ex voluntate praesupposita.

142 Quod etiam non sit involuntarius positive, ut habet secunda pars conclusionis, patet: Tum quia non repugnat inclinationi voluntatis, immo vero voluntas ita affecta est, ut si sciret, libentius operaretur: Tum etiam, quia cum demum adest scientia contraria, v. g. cum venator, putans occidere feram, invenit se occidisse inimicum, non dolet, immo potius gaudet: Ergo talis effectus, neque est voluntarius, neque involuntarius, sed solum non voluntarius.

143 Observandum tamen, in hoc casu duo esse distinguenda; primum est emissio fugitae, vel occisio animalis secundum substantiam; alterum est occisio inimici, in quantum hujusmodi formaliter: primum est omnino voluntarium, sicut est de facto cognitum; secundum vero non est voluntarium, quia non est cognitum; cognovit enim emittens fugitum se occidere animal, sed ignorat hoc animal esse hominem, & hostem suum.

144 Dices, adesse simul cum intentione feram occidendi, habituales voluntatem, seu inclinationem occidendi inimicum, a qua occisio inimici sub specie ferae, potest dici voluntaria.

Sed contra: Voluntas seu inclinatio habitus non sufficit ad causandum seu denominandum voluntarium in actu, sed tantum in potentia: Ergo a voluntate seu inclinatione habituali occidendi inimicum, non potest talis occisio, vel quaecumque alia actio, dici actio voluntaria: Praeterea, quia si voluntas habitualis sufficeret ad tribuendam malitiam, & rationem voluntarii in actu, non solum illa actio, qua de facto inimicus sub specie ferae occiditur, sed omnes aliae, quae quot ab illo homine exererentur, essent actu voluntariae, & haberent praedictam malitiam, ex vi talis voluntatis, quia non est minor conjunctio hujusmodi actionum ad illam habituales voluntatem, quam praedicta occisionis; neque est major ratio cur potius in istam quam in illas influat talis voluntas. Ex quo inferes, quod licet cum intentione occidendi feram esset simul volitio actualis occidendi inimicum, non ideo hac volitio conferret illi malitiam, nec occisionem illam actu volitam denominaret; quia scilicet non imperaret illam, sed mere per accidens & concomitanter ad illam se haberet. Idem dicendum, si quis cum ignorantia invincibilis latentis inimici mitteret fugitum, eo animo ut se exereret ad occidendum postea inimicum, vel optando illam adesse ibi, vel feram quasi ejus statum cogitando, vel hunc actum eliciendo: si sciret ibi latere inimicum, illum occiderem; quia animus illius non est occidere ibi & tunc inimicum, quem esse putat, sed dumtaxat occidere feram, quasi ejus statum, vel exerceri ad illum alio tempore transigendum.

145 Dices: Volitio conditionata sufficit ad denominandum aliquem actum vel effectum voluntarium secundum quid: Ergo ab isto actu conditionato: si sciret ibi latere inimicum, illum occiderem, potest occisio inimici sub specie ferae, dici voluntaria secundum quid.

Respondeo, volitionem conditionatam sufficere ut aliquid denominetur voluntarium secundum quid, quando adest illius cognitio, scilicet autem si sit ignorantia illius, quia repugnat quod aliquid voluntarie tendat, etiam sub conditione, in illud quod omnino ignorat: unde cum venator; dum elicit praedictum actum conditionatum, ignoret ibi latere inimicum, occisio inimici sub specie ferae, a volitione illa conditionata nequit esse voluntaria.